

Klimatické žaloby: bod obratu?*

Dr. Bernhard Burtscher, Mag. Dominik Schindl

Institut für Zivil- und Zivilverfahrensrecht
Wirtschaftsuniversität Wien

I. Výchozí bod

Tání polárních ledovců, hurikány, záplavy a sucha: málokdo pochybuje o ničivých důsledcích globálního oteplování. A málokdo pochybuje o tom, že emise skleníkových plynů způsobené člověkem hrají rozhodující roli při změně klimatu.¹ Přesvědčivé vědecké důkazy vedou i strážlivé přírodovědce k tomu, aby hovořili o „klimatické nouzi“.²

Mezinárodní společenství si proto v Pařížské dohodě o ochraně klimatu stanovilo za cíl omezit globální oteplování na „well below 2 °C above pre-industrial levels“ („výrazně pod hranici 2 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí“).³ Zvládání krize však nezaměstnává jen vlády a parlamenty; změna klimatu se již dávno stala také tématem pro soudy.⁴ V databázi Columbia University je uvedeno přibližně 2 000 „klimatických žalob“ po celém světě,⁵ které sjednocuje cíl snížit emise skleníkových plynů na základě soudního rozhodnutí.

---

* Článek vychází z několika přednášek autorů na toto téma. Vychází také v ÖJZ.

¹ Intergovernmental Panel on Climate Change, Climate Change 2021. The Physical Science Basis – Summary for Policymakers (2021) 5, 8; <https://www.sueddeutsche.de/wissen/klimaforschung-klimawandel-mensch-ist-ursache-studie-1.5443664> (k 27. březnu 2022).

² Ripple et al, World Scientists' Warning of a Climate Emergency, BioScience 2020, 8; Ripple et al, World Scientists' Warning of a Climate Emergency 2021, BioScience 2021, 894. Hesslerův německý překlad druhého textu hovoří o „stavu klimatické nouze“ (<https://www.scientistswarning.forestry.oregonstate.edu/translations> [k 27. březnu 2022]).

³ Čl. 2 odst. 1 písm. a) Pařížské dohody (Organizace spojených národů, Treaty Series, svazek 3156); německé verze nejsou autentické s mezinárodním právem, např. v dBGBI II 2016 S 1082 a öBGBI III 2016/197; k vývoji mezinárodněprávního rámce Spitzer, Der Klimawandel als juristische Kategorie – Internationale Perspektiven, v FS Danzl (2017) 655 (657 a násl.).

⁴ K tomu již podrobně Burtscher/Spitzer, Haftung für Klimaschäden, ÖJZ 2017, 945; Spitzer/Burtscher, Liability for Climate Change: Cases, Challenges and Concepts, JETL 2017, 137; Spitzer in FS Danzl 655.

⁵ <http://www.climatecasechart.com/climate-change-litigation/about/> (od 27. 3. 2022).

Ačkoli byli žalobci dlouho neúspěšní, rok 2021 znamená zlom. Jednak německý Spolkový ústavní soud (BVerfG) zrušil německý klimatický zákon, protože bylo zapotřebí „více ochrany klimatu“.⁶ Za druhé Okresní soud v Haagu (Bezirksgericht Den Haag) zavázal skupinu *Shell* snížit emise CO₂ do roku 2030 celkem o 45 % ve srovnání s rokem 2019.⁷ Zatímco v Německu vidí lidé „změnu ústavy zadními vrátky“⁸, nizozemské rozhodnutí je pro mnohé „změnou paradigmatu pro ochrany klimatu“,⁹ protože okresní soud v Haagu nařídil něco téměř „neuvěřitelného“¹⁰.

Nedávné úspěchy již inspirovaly nové „klimatické žalobce“. Na podzim roku 2021 podala organizace *Greenpeace* u Landgericht Braunschweig (Zemský soud v Braunschweigu) žalobu na *Volkswagen*, aby takto společnost donutila přestat od roku 2030 uvádět na trh vozidla se spalovacími motory a snížit do té doby své emise CO₂ nejméně o 65 % oproti roku 2018.¹¹ Podobné žaloby jsou vedeny také proti společnostem *BWM* a *Mercedes-Benz*.¹²

II. Veřejné právo

Abychom mohli tento vývoj klasifikovat, musíme se na chvíli vrátit zpátky v čase. Myšlenka přenést ochranu klimatu do soudní síně není totiž v žádném případě nová. Jen se dlouho pohybovala po poměrně dobře vyšlapaných cestách veřejného práva.¹³

---

⁶ Viz níže B.3.

⁷ Viz C.

⁸ <https://www.faz.net/aktuell/politik/staat-und-recht/karlsruher-klimabeschluss-17349181.html> (od 27. 3. 2022).

⁹ *Rajal/Weber*, Royal Dutch Shell – Paradigmenwechsel für den Klimaschutz? (Změna paradigmatu pro ochranu klimatu?) *AnwBl* 2021, 541 (541).

¹⁰ *E. Wagner*, The Shell Climate Lawsuit and the Need for an EU Climate Liability Directive, *RdU* 2021, 154 (157).

¹¹ <https://www.tagesschau.de/wirtschaft/unternehmen/volkswagen-klimaklage-greenpeace-101.html> (od 27. 3. 2022).

¹² <https://www.orf.at/stories/3229336/> (od 27. 3. 2022).

¹³ *Perner/Spitzer*, Royal Dutch Shell – Klimaklagen auf dem Weg ins Privatrecht, *ÖJZ* 2021, 591 (591).

A. Třetí vzletové a přistávací dráhy

Jako „milník ve vývoji práva v oblasti životního prostředí“¹⁴ se sice oslavovalo, že rakouský Spolkový správní soud (BVwG) zakázal výstavbu třetí vzletové a přistávací dráhy na vídeňském letišti s ohledem na emise CO₂¹⁵. Z právního hlediska však toto rozhodnutí není senzací. Skutečnost, že BVwG zvažuje protichůdné zájmy – konkrétně ekonomické zájmy a zájem na ochraně klimatu – je „denním chlebem takových řízení“.¹⁶ Pro většinu pozorovatelů bylo proto překvapením, že Ústavní soud (VfGH) později rozhodnutí zrušil z důvodu svévole;¹⁷ Spolkovému správnímu soudu se pro jeho rozhodnutí přisuzují převážně pádné argumenty.¹⁸

„[M]ore conservative than activist“ („Více konzervativní než aktivistické“)¹⁹ zní také rozhodnutí odvolacího soudu Court of Appeal, který zastavil výstavbu třetí vzletové a přistávací dráhy na londýnském letišti Heathrow²⁰ a který ve skutečnosti ještě méně vzbuzuje pozornost než rozhodnutí BVwG. Ochrana klimatu

¹⁴ Madner/Schulev-Steindl, Dritte Piste – Klimaschutz als Willkür? ZÖR 2017, 589 (599); kriticky B. Raschauer, Klimaschutz durch Richterspruch? ecolex 2017, 814; Sander, Neue Piste? Hier wertet ein Richter! Die Presse, 13. 2. 2017.

¹⁵ BVwG 2. 2. 2017, W109 2000179-1/291E; komentář Janezic/Stadlmeier, ZLW 2017, 371.

¹⁶ Spitzer in FS Danzl 655 (659).

¹⁷ VfGH 29. 6. 2017, E 875/2017 ua VfSlg 20.185; k tomu Niederhuber, Dritte-Piste-Entscheidung zeigt: Es gilt das Gesetz, Der Standard ze dne 4. 9. 2017; Schmelz, Der VfGH zur dritten Piste – Klimaschutz im Widerspruch zu Rechtsstaat und Demokratie? ZVG 2017, 288; také Schneider, Verfassungs- und europarechtliche Grundlagen und Schranken einer österreichischen Klimaschutzpolitik, ÖZW 2021, 95 (97 f); krit Madner/SchulevSteindl, VfGH interpretiert Klimaschutz entschlossen weg, Die Presse ze dne 3. 7. 2017; E. Wagner, Was bisher geschah: Staatszieldebatte/VfGH aufgehoben Urteil Dritte Piste, RdU 2017, 149; k dalšímu průběhu řízení BVwG 23. 3. 2018, W109 2000179-1/350E; VfGH 4. 10. 2018, E 1818/2018-18; VwGH 6. 3. 2019, Ro 2018/03/0031.

¹⁸ Fundamentárně Merli, Ein seltsamer Fall von Willkür: Die VfGH-Entscheidung zur dritten Piste des Flughafens Wien, wbl 2017, 682 (686); viz také Fuchs, Interessenabwägung, Ermessen, dritte Piste Flughafen Wien, ÖZW 2017, 192; Griller, Die Neuordnung der Gerichtsbarkeit des öffentlichen Rechts, Znalecký posudek 20. ÖJT I/1 (2018) 29 f; Kerschner, VfGH 3. Piste und juristische Methode: Verfassungskonforme Auslegung verfassungswidrig? RdU 2017, 190; Madner/Schulev-Steindl, ZÖR 2017, 589 (599); Stadlmeier, Zur dritten Piste des Flughafens Wien, ZÖR 2019, 21 (28 a násl.); Storr, Überlegungen zu Abwägungen: Die Erkenntnisse des BVwG und des VfGH zur „dritten Piste“ des Flughafens Wien, ÖZW 2017, 184 (186 a násl.); Thienel, Bewährung der Verwaltungsgerichtsbarkeit, ZVG 2019, 321 (327); E. Wagner, Die Judikatur zur „3. Piste“ – Vom Senkrechtstart zur Bruchlandung in Sachen Klimaschutz, ZVG 2017, 282 (284 a násl.).

¹⁹ Ohdedar v. McNab, Climate change litigation in the United Kingdom, v Kahl v. Weller (eds), Climate Change Litigation (2021) 304 (bod 52).

²⁰ R. v. Secretary of State for Transport [2020] EWCA Civ 214.

totiž nebyla ani obsahovým argumentem; její úplné ignorování při zvažování zájmů představovalo pouze procesní chybu.²¹ Zákon UK Planning Act o územním plánování totiž vyžaduje, aby správní orgány zohlednily také ochranu klimatu a vysvětlily, jakým způsobem tak činí – „*nic z toho však v tomto případě nebylo učiněno*“.²² Zda a jak se letiště rozšíří, je však – v souladu s předepsaným postupem – „*politickou otázkou pro vládu*“, a proto „*není věcí soudu*“: „*Nerozhodli jsme a ani jsme nemohli rozhodnout, že žádná třetí ranvej nebude*“.²³

Rozhodnutí soudu Court of Appeal nakonec potkal stejný osud jako rozhodnutí BVwG; UK Supreme Court jej zrušil a dal výstavbě třetí ranveje zelenou.²⁴ Skutečnost, že oba stavební projekty jsou i přes to u ledu a jejich realizace je i přes souhlas nejvyšších soudců nejasná, je zásluhou pandemie koronaviru,²⁵ která se v tomto ohledu ukázala být pro ochranu klimatu účinnější než správní soudnictví.

B. Urgenda a důsledky

Tyto právě nastíněné kauzy „*každodenního chleba*“²⁶ ovšem povzbudily žalobce k tomu, aby klimatické žaloby pozvedli na novou úroveň. Vznikla tak myšlenka donutit ve věci ochrany klimatu stát k aktivní činnosti – hovoří se o „*rulemaking petitions*“.²⁷

Důležitým mezníkem je nizozemské rozhodnutí ve věci *Urgenda*.²⁸ Nezisková organizace *Urgenda* zažalovala nizozemskou vládu, protože cíl snížení emisí CO₂ do roku 2020 o 17 % oproti roku 1990 nebyl dostatečně ambiciózní; požadováno bylo alespoň 25 %. Žaloba byla úspěšná u soudů všech instancí, přičemž se vzor odůvodnění „*vyvíjel dále*“: Okresní soud v Haagu (BG Den Haag) se stále opíral o obecné povinnosti péče podle občanského práva, ale těžko tak mohl zakrýt

²¹ *Ohdedar/McNab v Kahl/Weller*, *Climate Change Litigation* 304 (č. 51 f).

²² *R. v. Secretary of State for Transport* [2020] EWCA Civ 214 č. 226.

²³ *R. v. Secretary of State for Transport* [2020] EWCA Civ 214 č. 2, 281, 285.

²⁴ *R. v. Heathrow Airport Ltd* [2020] UKSC 52.

²⁵ <https://www.derstandard.at/story/2000130561711/flughafen-kiefert-an-corona-folgen-und-haelt-an-dritter-piste> (od 27. 3. 2022); <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-23/heathrow-puts-new-runway-back-on-agenda-as-travel-edges-back> (stav 27. 3. 2022).

²⁶ *Spitzer ve FS Danzl* 655 (659).

²⁷ *Spitzer ve FS Danzl* 655 (660).

²⁸ K případu *Spitzer ve FS Danzl* 655 (664 a násl.); *Spitzer/Burtscher*, *JETL* 2017, 137 (147 f); z nizozemského pohledu *Van der Veen/De Graf*, *Climate Change litigation in the Netherlands – the Urgenda case and beyond*, in *Kahl/Weller* (eds), *Climate Change Litigation* (2021) 363 (č. 7 a násl.).

skutečnost, že se jednalo o „přinejlepším zastřenou veřejnoprávní záležitost“²⁹. Hoge Raad oproti tomu již činí jasné výroky: z čl. 2 (právo na život) a čl. 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života) odvozuje veřejnoprávní povinnost státu jednat, „to take suitable measures if a real and immediate risk to people's lives or welfare exists and the state is aware of that risk“.³⁰

Rozsah ochranné a garanční funkce základních práv je však tradičně sporný.³¹ Nicméně skutečnost, že stát má „pozitivní závazek“ odvrátit bezprostřední hrozící nebezpečí od svých občanů, je v zásadě uznána v judikatuře ESLP.³² Zvláštností rozhodnutí ve věci *Urgenda* je, že Hoge Raad tuto povinnost rozšiřuje i na ochranu před nebezpečím vyplývajícím z globální změny klimatu.

Není divu, že *Urgenda* našla své napodobitele, jejichž úspěšnost se ovšem různí: v procesu zaměřeném na ručení státu, který je známý jako „l’Affaire du Siècle“ – Případ století, odsoudil Tribunal Administratif de Paris Francii za dosavadní neplnění klimatických cílů;³³ o několik týdnů dříve již nejvyšší správní soud, Conseil d’État, vyzval francouzskou vládu k dodržování těchto cílů.³⁴ Ačkoli bruselský soud první instance konstatoval, že Belgie porušila své povinnosti ochrany podle článků 2 a 8 EÚLP nedostatečnou ochranou klimatu, soud neuložil žádné konkrétní cíle snížení emisí jako v případě *Urgenda* s odvoláním se na dělbu moci.³⁵ Žádný úspěch nezaznamenala britská žaloba, která se snaží přimět premiéra k přijetí opatření na ochranu klimatu.³⁶

²⁹ Spitzer ve FS Danzl 655 (666).

³⁰ Hoge Raad 20. 12. 2019, 19/00135; k tomu pozn. Binder/Huremagić, NR 2021, 109. Schon die zweite Instanz hatte diesen Argumentationsstrang von *Urgenda* aufgegriffen; srov. Van der Veen/De Graf v Kahl/Weller, Climate Change Litigation 363 (Rz 10 f); Wegener, *Urgenda – Weltrettung per Gerichtsbeschluss?* ZUR 2019, 3 (3 f).

³¹ Berka/Binder/Kneihls, Die Grundrechte² (2019) 158 a dále, 214 a dále; zásadně Holoubek, Grundrechtliche Gewährleistungspflichten (1997).

³² Grabenwarter/Pabel, Evropská úmluva o ochraně lidských práv⁷ (2021) 164 a násl.; z nedávné judikatury ESLP 8. 7. 2021, 33056/17, *Tkheldze/ Gruzie*; 22. 3. 2022, 9077/18, *Yua/Bulharsko* (obě k čl. 2 EÚLP).

³³ Tribunal Administratif de Paris 3. 2. 2021, č. 1904967, 1904968, 1904972, 1904976/4-1 a 14. 10. 2021, č. 1904967, 1904968, 1904972, 1904976/4-1; k prvnímu rozhodnutí poznámka Orator, NR 2021, 238.

³⁴ Conseil d’État 19. listopadu 2020 a 1. července 2021, č. 427301; obecně o francouzských soudních sporech týkajících se klimatu a o těchto případech z *Epstein/Deckert*, Climate change litigation in France, v *Kahl/Weller*, Climate Change Litigation (2021) 336.

³⁵ Tribunal de premiere instance francophone de Bruxelles 17. 6. 2021, 2015/4585/A.

³⁶ *Plan B Earth et al v. Prime Minister et al* [2021] EWHC 3469 (Admin).

Je také jen otázkou času, kdy se bude muset samotný ESLP zabývat otázkou, do jaké míry poskytuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv ochranu před změnou klimatu;³⁷ několik případů je v řešení: Šest portugalských dětí a mladých lidí žaluje 33 států za nečinnost v oblasti ochrany klimatu,³⁸ švýcarský spolek *KlimaSeniorinnen* požaduje od Švýcarské konfederace, aby snížila emise CO₂ do roku 2030 o 50 % – ve srovnání s úrovní z roku 1990³⁹ a *Greenpeace* se staví proti schválení těžby ropy v Norsku.⁴⁰ Nejnověji se k ESLP dostal také rakouský případ,⁴¹ poté, co rakouský Ústavní soud (VfGH) odmítl jako nepřípustné individuální návrhy na zrušení daňových úlev za chování považované za škodlivé pro klima.^{42 43} Skutečnost, že některé z případů jsou přednostně projednávány ve zrychleném řízení, v každém případě ukazuje, že jsou ve Štrasburku brány vážně; mezitím příslušná komora dokonce předala případ spolku *KlimaSeniorinnen* velkému senátu ESLP.⁴⁴

³⁷ Pro analýzu judikatury týkající se souvisejících povinností chránit (např. před znečištěním životního prostředí) viz *Binder/Huremagić*, NR 2021, 109 (112); *Gross*, Climate change and duties to protect with regard to fundamental rights, in *Kahl/Weller* (eds.), *Climate Change Litigation* (2021) 81 (odst. 13 a násl.).

³⁸ Projednávaná věc u ESLP 39371/20, *Duarte Agostinho ua/Portugal ua*: Nedbání pařížských cílů v oblasti klimatu (viz FN 3) porušuje zejména čl. 2 a čl. 8 EÚLP. Vnitrostátní předběžné řízení neproběhlo, protože nebyly k dispozici žádné odpovídající opravné prostředky.

³⁹ Probíhá řízení před ESLP 53600/20, *Spolek KlimaSeniorinnen ua/Švýcarsko*: Kromě porušení čl. 2 a 8 EÚLP byl ve hře také čl. 6, protože švýcarské soudy se případem nezabývaly (naposledy BGer 5. 5. 2020, 1C_37/2019; k tomu komentář *Rauch*, Švýcarský ZBl 2020, 489).

⁴⁰ Probíhá řízení u ESLP 34068/21, *Greenpeace Nordic ua/Norway*: porušení mimo jiné čl. 2 a 8 EÚLP; o průběhu řízení *Norges Høyesterett* 22. 12. 2020, HR-2020-2472-P.

⁴¹ *Mex M./Rakousko*; také <http://www.climatecasechart.com/climate-change-litigation/non-us-case/mex-m-v-austria/> (od 27. 3. 2022).

⁴² Viz již *Ennöckl*, Wie kann das Recht das Klima schützen? ÖJZ 2020, 302 (309); dále *Schindl/Spitzer*, *Klimawandel*, Klimanotstand, Klimaklagen, ÖGZ 12/2019-1/2020, 20 (21). Podobně žaloba na neplatnost a odpovědnost (čl. 263, 340 SFEU), kterou podal *Armando Carvalho* proti různým právním aktům EU, byla neúspěšná z procesních důvodů (ESD 8. 5. 2019, T330/18-; ESD 25. 3. 2021, C565/19 -P).

⁴³ VfGH 30. 9. 2020, G 144/2020 a.o. Iniciátorem bylo *Greenpeace*, individuální návrhy (čl. 139 odst. 1 Z 3, čl. 140 odst. 1 Z 1 písm. c -BVG) však podalo 8 000 jednotlivců; k případu poznámka *Rockenschaub*, NR 2021, 205; *Schulev-Steindl*, RdU 2020, 251 a podrobně *Blecha*, Die gescheiterte „Klimaklage“ gegen Begünstigungen für die Luftfahrt, v *Baumgartner* (ed.), ročenka *Öffentliches Recht* 2021 (2021) 127; *Buss*, Der VfGH kann sich nicht für den Klimawandel erwärmen – Die „erste Klimaklage“ Österreichs, SPWR 2021, 127.

⁴⁴ Ke zrychlenému řízení čl. 41 věta 2 jednacího řádu ESLP a *Schmahl*, Internationale Klimaklagen aufgrund von Menschenrechtsverträgen: sinnvoll oder vergeblich? JZ 2022, 317 (320 f); k věci *KlimaSeniorinnen* čl. 30 EÚLP a tisková zpráva ESLP ze dne 29. 4. 2022

C. „Klimatické usnesení“ německého ústavního soudu

Spletitost základních práv tvoří most k dalšímu milníku v historii evropských klimatických žalob: Spolkový ústavní soud (BVerfG) svým takzvaným „klimatickým usnesením (Klimabeschluss)“⁴⁵ provedl „revoluční obrat“⁴⁶ a konstatoval protiústavnost německého klimatického zákona z roku 2019 (KSG).⁴⁷

Stejně jako nizozemský Hoge Raad i Spolkový ústavní soud potvrzuje povinnost státu chránit život a zdraví před nebezpečím klimatických změn.⁴⁸ Soud při tom nepovažuje za vyloučené, že se německého státu týká povinnost (byť omezená⁴⁹) chránit osoby žijící v zahraničí – v tomto případě stěžovatele z Nepálu a Bangladéše.⁵⁰ Tímto se však BVerfG nakonec nemusel zabývat, protože tato povinnost ochrany nebyla porušena. Klimatický zákon sice není příliš ambiciózní, nicméně jak – Spolkový ústavní soud pečlivě zpracoval na základě vědeckých údajů – měl by být dostačující k tomu, aby se zabránilo nejhoršímu.⁵¹

V tomto bodě se BVerfG stává inovativním: v úvahu přichází totiž také porušení „svobody rozsáhle chráněné ústavou“ jako takové, k čemuž soud rozvíjí přístup „intertemporální ochrany svobody“.⁵² Podstatou je, že se vyžaduje „zacházet s přírodním bohatstvím s takovou péčí a zanechat ho potomkům v takovém stavu, aby budoucí generace k jeho zachování nebyly nucené k radikálnímu omezení.“⁵³

Konkrétně tedy klimatický zákon (KSG) neporušuje povinnost chránit život a zdraví občanů před nadměrným množstvím CO₂; stát spíše zasahuje do svobody vůbec ještě moci v budoucnu emitovat CO₂.⁵⁴ Z pohledu dogmatiky základních práv tak BVerfG obrací karty a zkoumá nikoliv zajišťovací, ale obrannou funkci základních práv: neposuzuje se tedy současná nedostatečná míra ochrany, ale budoucí nadměrnost zásahu a jeho „předběžný účinek podobný zásahu“ (eingriff-

(Relinquishment in the favour of the Grand Chamber of the case Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland).

⁴⁵ BVerfG 24. 3. 2021, 1 BvR 2656/18, 1 BvR 78/20, 1 BvR 96/20, 1 BvR 288/20.

⁴⁶ Calliess, Das „Klimaurteil“ des Bundesverfassungsgerichts: „Versubjektivierung“ des Art. 20a GG? ZUR 2021, 355 (355).

⁴⁷ dBGBI I 2019 S 2513.

⁴⁸ Pozn. č. 143 a násl.

⁴⁹ Rz 176.

⁵⁰ Pozn. č. 173 a násl.

⁵¹ Pozn. č. 151 a násl., 180 a násl.

⁵² Pozn. č. 183.

⁵³ Pozn. č. 193.

⁵⁴ Pozn. č. 253.

sähnliche Vorwirkung).⁵⁵ BVerfG tímto může učinit klasický přezkum základních práv a zabývat se otázkou, zda „základní právo svobody“⁵⁶ není nepřiměřeně omezeno opatřeními státu na ochranu klimatu.⁵⁷

Spolkový ústavní soud při tom zdůrazňuje, že v budoucnu stupňující se omezení svobody z důvodu ochrany klimatu budou proporcionální a odůvodněná, protože Německo – pokud chce dosáhnout pařížských klimatických cílů – bude mít k dispozici pouze omezený uhlíkový rozpočet: Kdo dnes dělá příliš málo, bude muset zítra přijmout obzvláště drastické úspory.⁵⁸ To je však v rozporu se zásadou proportionality; ochrana svobod zaměřená na budoucnost vyžaduje spíše výhledové plány. Je nepřijatelné, aby jedna generace žila v luxusu a „spotřebovávala velkou část uhlíkového rozpočtu a nesla relativně malý podíl na snižování emisí, pokud je zároveň radikální redukční zátěž – kterou stěžovatelé označují jako „úplné zbrzdění“ – přenechána budoucím generacím“.⁵⁹

Právě skutečnost, že v budoucnu lze očekávat obzvláště drastická omezení, pokud se dnes nebude jednat, tedy vede k neústavnosti (příliš) laxního klimatického zákona. Tímto způsobem BVerfG také odstraňuje z cesty jakékoli obavy z protichůdného postavení základních práv: po „klimatickém usnesení“ si lze jen stěží představit, že by zákony na ochranu klimatu představovaly nepřiměřený zásah do základních ekonomických práv. Spolkový sněm již převzal směr z Karlsruhe: Německo zpřísnilo své klimatické cíle, již v roce 2045 má být uhlíkově neutrální a od roku 2050 má dokonce dosáhnout negativních čistých emisí skleníkových plynů (§ 3 odst. 2 KSG nF⁶⁰).

⁵⁵ Pozn. č. 184 ff; *Schlacke*, Klimaschutzrecht – Ein Grundrecht auf intertemporale Freiheitssicherung, NVwZ 2021, 912 (914 f); *Polzin*, Menschenrechtliche Klimaklagen: Kreative Justiz und überforderte Grundrechte, DÖV 2021, 1089 (1096); podrobně *Kirchhof*, Intertemporale Freiheitssicherung (2022).

⁵⁶ Německý ústava však takové obecné základní právo nezná; kritizovat lze vágní přezkum rozsahu ochrany – že „jsou porušena základní práva“ (odst. 182; viz také FN 52) – proto *Calliess*, ZUR 2021, 355 (356); *Faßbender*, Der Klima-Beschluss des BVerfG – Inhalte, Folgen und offene Fragen, NJW 2021, 2085 (2089); *Wegener*, Menschenrecht auf Klimaschutz? – Grenzen grundrechtsgestützter Klimaklagen gegen Staat und Private, NJW 2022, 425 (429).

⁵⁷ *Calliess*, ZUR 2021, 355 (356 f); k problému dogmatické klasifikace též *E. Hofmann*, Der Klimaschutzbeschluss des BVerfG – Rezeption, Dogmatik, Kritik, NVwZ 2021, 1587 (1588 ff); *Ruttloff/Freihoff*, Intertemporale Freiheitssicherung oder doch besser „intertemporale Systemgerechtigkeit“? – Auf Konturensuche, NVwZ 2021, 917.

⁵⁸ Č. 117, 120, 192.

⁵⁹ Č. 192.

⁶⁰ dBGBl I 2021 S 3905.

Je zřejmé, že BVerfG svým rozhodnutím zasahuje do rozhodovacího prerogativa zákonodárce. To, co někteří lidé s ohledem na naléhavost věci vítají, jiní odmítají jako ústavní „*klimatický diktát*“⁶¹. V každém případě je třeba konstatovat „*přesun odpovědnosti – od politických instancí na Spolkový ústavní soud*“.⁶²

III. Soukromé právo

Otázka, jak dalece by soudy měly a směly se odvážit vydat do politického terénu, nezaměstnává jen čtenáře klimatického usnesení. Po dlouhou dobu dominovala tato otázka také diskuzi o soukromoprávních klimatických žalobách v jejich mateřské zemi, v USA.⁶³

A. Americká cesta

Když stát Kalifornie požadoval po společnosti *General Motors* a dalších výrobcích automobilů náhradu škody za zvýšené náklady na ochranu pobřeží a pro zdravotní systém, příslušný District Court rozhodl, že nemůže o této věci rozhodovat, „*without making an initial policy determination of a kind clearly for nonjudicial discretion*“: Jak dalece ochrana klimatu sahá, je právě „politická otázka“, a *Kalifornie v General Motors* proto není záležitostí pro soudy.⁶⁴

⁶¹ Frenz, *Klimaschutz nach BVerfG-Beschluss und EU-Klimagesetz*, EnWZ 2021, 201 (208); kriticky též *Meßerschmidt*, *Der Karlsruher Klimaschutzbeschluss – kein Vorbild!* ÖZW 2021, 109; *Polzin*, DÖV 2021, 1089; *Rodi/Kalis*, *Klimaklagen als Instrument des Klimaschutzes*, KlimR 2022, 5 (8 f); proti přenositelnosti na Rakousko *Schneider*, ÖZW 2021, 95 (99) a *de lege lata* pravděpodobně také *Fitz/Rathmayer*, *Heute für Morgen*, RdU 2021, 32 (37).

⁶² *G. Wagner*, *Klimaschutz durch Gerichte*, NJW 2021, 2256 (2259); podobně *Berkemann*, „*Freiheitschancen über die Generationen*“ (Art. 20a GG) – Intertemporaler Klimaschutz im Paradigmenwechsel, DÖV 2021, 701 (706 f).

⁶³ Například *Farber*, *Climate Change Litigation in the United States*, v *Kahl/Weller* (eds), *Climate Change Litigation* (2021) 237; *Gerrard*, *United States Climate Change Law*, v *Carl-larne/Gray/Tarasofsky* (eds), *The Oxford Handbook of International Climate Change Law* (2016) 607.

⁶⁴ *California v General Motors et al*, č. C06-05755 MJJ (2007); k „doktríně politických otázek“ amerických soudů *Spitzer ve FS Danzl* 655 (661, 665); *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (144 f, 148); ke srovnatelné argumentaci britského Court of Appeal již výše ve FN 23.

Ačkoli se odůvodnění v detailech liší, pokračovaly americké soudy důsledně touto cestou:⁶⁵ Ani US Supreme Court nezavázal pět největších producentů emisí CO₂ v USA k omezení emisí (*American Electric Power v. Connecticut*⁶⁶), ani obyvatelé aljašské vesnice Kivalina nedostali odškodnění za přemístění svých domů kvůli erozi půdy (*Kivalina v. ExxonMobil*⁶⁷). Také panu Comerovi zůstaly škody na domě způsobené hurikánem Katrina, který pravděpodobně rozpoutal svou ničivou sílu až v důsledku globálního oteplování (*Comer v. Murphy Oil*⁶⁸).

Celkový obrázek je pro ochránce klimatu střízlivý: občanskoprávní žaloby v USA „*have had almost no tangible impact outside, perhaps, of the realm of public opinion*“ (neměly téměř žádný hmatatelný dopad, snad jen kromě oblasti veřejného mínění).⁶⁹

B. Žaloby na náhradu škody (*Lliuya v RWE*)

Poškození proto stále častěji zkoušejí štěstí v Evropě. V roce 2015 zažaloval peruánský farmář *Lliuya* německého dodavatele energií *RWE* u Landesgericht Essen (Zemský soud v Essenu): Kvůli postupujícímu tání ledovců v důsledku změny klimatu způsobenou člověkem představuje stálé se zvětšující jezero Palcacocha pro jeho pozemek značné riziko záplav, a proto by společnost *RWE*, která je zodpovědná za 0,47 % celosvětových emisí skleníkových plynů, měla uhradit poměrnou část nákladů na nezbytná ochranná opatření.

Zatímco žaloba u soudu první instance neuspěla kvůli „*komplexní, složité, a tudíž rozptýlené a zároveň vědecky sporné*“ příčinné souvislosti,⁷⁰ soud druhé instance se již téměř pět let zabývá shromažďováním důkazů.⁷¹ Obhlídka přímo

⁶⁵ Podr. o případech a „doktríně displacement“, na kterou se následně odvolávaly soudy *Gerrard v. Carlarne/Gray/Tarasofsky* 607 (627 a násl.); *Spitzer ve FS Danzl* 655 (662 a násl.); *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (145 a násl.).

⁶⁶ *American Electric Power Company v. Connecticut*, 564 U.S. 410 (2011).

⁶⁷ *Native Village of Kivalina et al v. ExxonMobil et al.*, č. 4:08-cv-01138-SBA (2012).

⁶⁸ *Comer v. Murphy Oil USA*, 585 F.3d 855 (5th Cir. 2009).

⁶⁹ *Gerrard ve Carlarne/Gray/Tarasofsky* 607 (625); podobně *Farber ve Kahl/Weller*, Climate Change Litigation 237 (bod 58); *Schnedl*, Die Rolle der Gerichte im Klimaschutz, ve *Kirchengast/Schulev-Steindl/Schnedl* (eds), Klimaschutzrecht zwischen Wunsch und Wirklichkeit (2018) 128 (159).

⁷⁰ LG Essen 15. 12. 2016, 2 O 285/15; k mezinárodní příslušnosti (čl. 4 Brusel Ia) a aplikovatelnosti německého práva (čl. 7 Řím II) *Burtscher/Spitzer*, Klimahaftungsklagen aus Sicht von IZPR und IPR, Zak 2017, 287 (287, 289); *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (150, 155).

⁷¹ Srov. usnesení o provedení důkazů OLG Hamm ze dne 30. 11. 2017, I5 -U 15/17; snahy společnosti *RWE* zabránit provedení důkazů byly zatím neúspěšné (OLG Hamm 1. 2.

na místě v Peru⁷², plánovaná na rok 2021, však musela být kvůli pandemii opět zrušena.⁷³

Obava soudu prvního stupně, že „ani přibližně lineární řetězec příčinné souvislosti od určitého zdroje emisí k určité škodě“ již „nelze identifikovat“, je prozatím pravděpodobně oprávněná⁷⁴. Aniž bychom se zabývali složitostí vnitrostátní úpravy odpovědnosti, je zřejmé, že základním předpokladem pro uplatnění nároku na náhradu škody je, aby škodu bylo možné vysledovat zpětně ke škodlivému jednání.⁷⁵

Nestačí při tom, že změna klimatu obecně je odpovědná za nějaké škody – to by se dalo nazvat „general causation“⁷⁶. Odpovědnost se uplatní pouze tehdy, pokud konkrétní činnost⁷⁷ způsobila konkrétní škodu („specific causation“⁷⁸).⁷⁹ To, co kontinentální Evropané přezkoumávají formulí *conditio-sine-qua-non*,⁸⁰ je *but-for-test* v *common law*: „*The basic idea is very simple, and is said to be a matter of common sense [...]. [...] Did it make any difference to the outcome that [the tortfeasor] misconducted himself in the way he did?*“⁸¹

Jak má ale poškozený – který je povinen předložit důkazy podle obecných zásad⁸² – v takové nepřehledné situaci uspět při prokazování příčinné souvislosti?

2018, 5 U 15/17).

⁷² Verheyen, Klagen für Klimaschutz, ZRP 2021, 133 (134).

⁷³ Gharibian/Pieper/Weichbrodt, Climate Change Litigation – Current Developments, BB 2021, 2819 (2822).

⁷⁴ LG Essen 15.12.2016, 2 O 285/15.

⁷⁵ Koziol, Comparative Conclusions, ve Koziol (ed.), Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective (2015) č. 8/204; Zimmermann, Comparative Report, ve Wininger/Koziol/Koch/Zimmermann (ed.), Digest of European Tort Law I (2007) č. 1/29/1.

⁷⁶ Voigt, Climate Change and Damages, in Carlane/Gray/Tarasofsky (eds), The Oxford Handbook of International Climate Change Law (2016) 465 (483).

⁷⁷ K protiprávnosti jednání jako předpokladu viz níže v části FN 104.

⁷⁸ Voigt ve Carlane/Gray/Tarasofsky, Handbook 465 (483 a násl.).

⁷⁹ Spitzer/Burtscher, JETL 2017, 137 (167); G. Wagner, Klimahaftung vor Gericht (2020) 49 f.

⁸⁰ Pro Německo např. G. Wagner in MüKoBGB⁸ (2020) § 823 Rz 72; pro Rakousko Perner/Spitzer/Kodek, Bürgerliches Recht⁷ (2022) 326.

⁸¹ Weir, An Introduction to Tort Law² (2006) 71 f; explicitně s pohledem na klimatické žaloby Wilde, Causation and climate change litigation: „bridge too far“? ALJ 2021, 268 (274 a násl.) a z hlediska mezinárodního práva Voigt ve Carlane/Gray/Tarasofsky, Handbook 465 (483 a násl.).

⁸² Schindl/Spitzer, Beweiserleichterungen im Haftpflichtprozess – Überlegungen zu Amtshaftung und Beweisrecht am Beispiel Ischgl, ZVR 2021, 263 (263 f, 267 f) mwN.

Ať už někdo požaduje – jako v Německu⁸³ – aby byl soudce vnitřně přesvědčen s pravděpodobností hraničící s jistotou (teorie přesvědčení o pravdě), anebo se spokojí – jako v Rakousku⁸⁴ – s vysokou pravděpodobností (teorie přesvědčení o pravděpodobnosti), nebo dokonce – jako v common law – postačí převaha pravděpodobnosti (preponderance of evidence/balance of probabilities),⁸⁵ je stejně málo rozhodující jako okolnost, že se právě při dokazování příčinné souvislosti žalobcům trochu vyjde vstříc.⁸⁶ V obou případech bude dokázání obtíženo:⁸⁷ Jen pouhých 0,47% z celosvětových emisí skleníkových plynů jde na účet společnosti RWE; podíl emisí CO₂ na změně klimatu se pohybuje pouze mezi 9 a 26 %.⁸⁸ Kdo může na tomto základě říci, kam vítr zanesl molekuly CO₂ z elektrárny RWE a zda právě ony způsobují nadměrný stav vody v jezeře Palcacocha?⁸⁹

Naprostá většina soukromoprávních žalobců bude při svých požadavcích na náhradu škody způsobené klimatickými změnami dříve či později konfrontována s tímto téměř nepřekonatelným důkazem příčinné souvislosti, který byl právem označen za „Achillovu patu“⁹⁰ klimatických žalob. Ne nadarmo požadují zastánci směrnice EU o odpovědnosti v oblasti klimatu de lege ferenda standardizaci

⁸³ Rosenberg/Schwab/Gottwald, *Zivilprozessrecht*¹⁸ (2018) § 114 Rz 13; Prütting ve MüKoZPO⁶ (2020) § 286 pozn. 41: „*velmi vysoká pravděpodobnost*“.

⁸⁴ Spitzer ve Spitzer/Wilfinger, *Beweisrecht* (2020) před §§ 266 a násl. ZPO Rz 12.

⁸⁵ Spitzer ve Spitzer/Wilfinger, *Beweisrecht* před §§ 266 a násl. ZPO Rz 12.

⁸⁶ Prütting ve MüKoZPO⁶ § 286 Rz 48; v konkrétním kontextu Koch/Lühns/Verheyen, Německo, ve Lord/Goldberg/Rajamani/Brunnée (eds.), *Climate Change Liability* (2012) 376 (Rz 15.72) a z pohledu mezinárodního práva Voigt ve Carlane/Gray/Tarasofsky, *Handbook* 465 (485); podrobně k – částečně ze soudcovského práva vyvinutých – usnadněních Schindl/Spitzer, *ZVR* 2021, 263 (270 a násl.).

⁸⁷ Burtscher/Spitzer, *ÖJZ* 2017, 945 (950); Spitzer/Burtscher, *JETL* 2017, 137 (167); srov. také Rosenberg/Schwab/Gottwald § 114 Rz 15, kteří obecně pochybují o tom, že různé stupně dokazování vedou k praktickým rozdílům.

⁸⁸ Burtscher/Spitzer, *ÖJZ* 2017, 945 (951); Spitzer/Burtscher, *JETL* 2017, 137 (138).

⁸⁹ Podrobně G. Wagner, *Klimahaftung* 48 a dále; obecně k problematice kauzality v klimatických žalobách Burtscher/Spitzer, *ÖJZ* 2017, 945 (949 a dále); Spitzer/Burtscher, *JETL* 137 (166 a dále).

⁹⁰ Epstein/Deckert in Kahl/Weller, *Climate Change Litigation* 336 (odst. 37): „*Achilles' heel*“; proti tomu však Schirmer, *Klimahaftung und Kausalität – und es geht doch!* *JZ* 2021, 1099; srov. také Stuart-Smith et al, *Filling the evidence gap in climate litigation*, *Nature Climate Change* 2021, 651.

nevyvratitelné (!) domněnky příčinné souvislosti.⁹¹ De lege lata by si však pan *Lliuya* neměl dělat příliš velké naděje.⁹²

C. Žaloby zdržovací (*Shell*)

Žalobci v oblasti klimatu proto hledali jiné cesty, přičemž se zdá, že ve věcech ochrany klimatu vedou všechny cesty do Haagu. Na jaře 2021 tamní okresní soud uložil skupině *Shell* povinnost razantně snížit emise CO₂.⁹³ Pro ochranu klimatu se toto zdá být beze všeho nejlepším řešením: Zatímco finanční náhrada za již způsobené škody na klimatu zabrání klimatické krizi jen stěží,⁹⁴ povinnost vypouštět pro futuro méně emisí CO₂ by byla účinnější.⁹⁵ Rozhodující rozdíl oproti případu *Urgenda* je v tom, že poprvé byl k ochraně klimatu zavázán soukromý subjekt.⁹⁶ Hrozí, že se společnost *Shell* stane něčím jako „mene tekel“ pro ostatní evropské společnosti?

Je pravda, že aktivní legitimace neziskových organizací, které vystupují v případě *Shell*, je nizozemským specifíkem (čl. 3:305a nizozemského *Burgerlijk Wetboek* [NBW]). Samotný nárok však soud odvozuje z generální klauzule o deliktech v čl. 6:162 NBW, což je norma srovnatelná s § 823 BGB a § 1295 ABGB. Zatímco mnohé z „fundovaných a zcela logických“ rozhodnutí soudu BG Den Haag pře-

⁹¹ E. Wagner, RdU 2021, 154 (159); *de lege ferenda* eine Proportionalhaftung ohne konkreten Kausalitätsnachweis diskutierend Hellgardt/Jouannaud, Nachhaltigkeitsziele und Privatrecht, AcP 2022, 163 (193).

⁹² Hellgardt/Jouannaud, AcP 2022, 163 (191 f); Perner/Spitzer, ÖJZ 2021, 591 (591); G. Wagner, Klimahaftung 93 ff; srov. též Hinteregger, Klimaschutz mit den Mitteln des Privatrechts? Der Beitrag des Haftungsrechts, v: Kirchengast/Schulev-Steindl/Schnedl (eds), Klimaschutzrecht zwischen Wunsch und Wirklichkeit (2018) 197 (213), který připouští, že je „v konečném důsledku otázkou právní politiky“, do jaké míry se chce poškozenému vyhovět s prokázáním příčinné souvislosti.

⁹³ BG Den Haag 26. 5. 2021, C/09/571932 / HA ZA 19-379; komentář E. Wagnera, NR 2021, 347.

⁹⁴ G. Wagner, NJW 2021, 2256 (2262).

⁹⁵ Spier, Injunctive Relief: Opportunities and Challenges: Thoughts About a Potentially Promising Legal Vehicle to Stem the Tide, in Spier/Magnus (eds), Climate Change Remedies (2014) 1 (4 f).

⁹⁶ Stejně tak Van der Veen/De Graaf v Kahl/Weller, Climate Change Litigation 363 (bod 41).

kračují nizozemské státní hranice,⁹⁷ pro ostatní je přenos „senzaci vzbuzujícího právního přešlapu“ zcela „nemyslitelný“.⁹⁸

Podle rakouského chápání jde v případě *Shell* o nárok na zdržení se jednání.⁹⁹ Je problematické se zde jednoduše obejít bez požadavku příčinné souvislosti. Pokud má nárok na zdržení se jednání zabránit ohrožení absolutně chráněných práv – jako je život, zdraví nebo majetek,¹⁰⁰ předpokládá to pak rovněž určitý druh přezkumu příčinné souvislosti v podobě prognózy rizika.¹⁰¹ Ačkoliv je tady možné být velkorysejší, protože se nejedná o konkrétní prisouzení jednotlivých škod jednotlivým uniklým emisím, ale „pouze“ o zabránění budoucímu ohrožení.¹⁰² Nicméně pokud chceme zakázat chování, protože zasahuje do práv jiných, musí existovat konkrétní hrozba tohoto zásahu,¹⁰³ což je v případě klimatických škod pochybné vzhledem ke spleť příčinné souvislosti.

I když pomíneme obavy týkající se příčinné souvislosti, návrat k dogmatickým základům nám připomíná, že předpokladem pro nároky na zdržení se jednání je nenáležitost jednání, kterého se má dotýčný subjekt zdržet.¹⁰⁴ V případě hrožících zásahů do absolutně chráněných právních zájmů se někteří nezaměřují na protiprávnost podle zákona o náhradě škody, ale spolu s *Koziol* v podstatě

⁹⁷ E. Wagner, RdU 2021, 154 (161); pro Německo v pojednáních *Gailhofer/Verheyen*, Klimaschutzbezogene Sorgfaltspflichten: Perspektiven der gesetzlichen Regelung in einem Lieferkettengesetz, ZUR 2021, 402 (402); *Verheyen/Franke*, Deliktsrechtlich begründete CO₂-Reduktionspflichten von Privatunternehmen, ZUR 2021, 624 (630 f).

⁹⁸ *Piska*, Das *Shell-Urteil* – Rechtsprechung am Limit, *ecolex* 2021, 805 (805, 807); „podobné odvážné rozhodnutí“ rakouského soudu jako nepravděpodobné považuje také *Perner/Spitzer*, Klimaschutz durch ein kühnes Gericht? Die Presse ze dne 31. května 2021.

⁹⁹ *Perner/Spitzer*, ÖJZ 2021, 591 (591); k problému již *Burtscher/Spitzer*, ÖJZ 2017, 945 (952); *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (174 f).

¹⁰⁰ Ke zdržovacím nárokům jako následku porušení absolutních práv v důsledku zákonných povinností chování *F. Hofmann*, Der Unterlassungsanspruch als Rechtsbehelf (2017) 278 a násl.

¹⁰¹ *Pöttker*, Klimahaftungsrecht (2014) 74, 93; E. Wagner, Klimaschutz mit den Mitteln des Privatrechts? Präventive privatrechtliche Instrumente: Klimaschutzklagen, in *Kirchengast/Schulev-Steindl/Schmedl* (eds), Klimaschutzrecht zwischen Wunsch und Wirklichkeit (2018) 217 (227).

¹⁰² Taktéž *Spier* in *Spier/Magnus* 13; a také E. Wagner in *Kirchengast/Schulev-Steindl/Schmedl* 217 (227).

¹⁰³ Něco jiného by platilo pouze tehdy, pokud by jednání bylo již samo o sobě podle právního řádu zavrženíhodné; k takovým nárokům na zdržení se jednání *F. Hofmann*, Unterlassungsanspruch 286 a násl.

¹⁰⁴ *Perner/Spitzer*, ÖJZ 2021, 591 (591); *Perner/Spitzer/Kodek*, Bürgerliches Recht⁷ 314; *F. Hofmann*, Unterlassungsanspruch 282, 288; *G. Wagner*, Klimahaftung 79 a násl.; i BG Den Haag sice připouští, že *Shell* v současné době (zatím) nejedná protiprávně (bod 4.5.8.).

připouštějí, že postačí „*shoda se skutkovou podstatou hrozby*“.¹⁰⁵ Nepožadují tedy protiprávní jednání, ale již z důvodu hrozící protiprávnosti v účinku připouštějí nároky na zdržení se jednání,¹⁰⁶ což by mohlo být relevantní pro uvedenou věc.

Toto snížení požadavků na nárok na zdržení se jednání – ve srovnání s nárokem na náhradu škody – je samozřejmě založeno na zvážení zájmů. Povinnost zdržet se jednání je typicky méně invazivní,¹⁰⁷ protože povinná strana je přímo upozorněna na to, jakého konkrétního ohrožení se musí zdržet vůči které individualizované ohrožené straně.¹⁰⁸ Zda tento předpoklad platí v kontextu klimatických žalob, je ovšem velmi sporné. Vždyť společnost *Shell* bude vždy povinna k – alespoň částečnému – zastavení své legální obchodní činnosti!¹⁰⁹

Zbývá si v každém případě uvědomit, že nelze činit absolutní prohlášení; výsledek vždy vyžaduje zohlednění zúčastněných zájmů.¹¹⁰ BG Den Haag tento požadavek splňuje pouze *prima vista*: Vytváří „*nepsaný standard péče*“ ze 14 volně zvolených¹¹¹ a volně vzájemně zvážených faktorů,¹¹² který měla společnost *Shell* porušit. To, co začíná nástroji soft law, které nejsou závazné ani podle mezinárodního práva jako Sustainable Development Goals a UN Guiding Principles on

¹⁰⁵ *Koziol*, Gedanken zum privatrechtlichen System eines Rechtsgüterschutzes, ve FS Canaris I (2007) 631 (639); *ders*, Grundfragen des Schadenersatzrechts (2010) Rz 2/7, obojí mwN; viz též *dens*, Österreichisches Haftpflichtrecht I⁴ (2020) Rz C/1/15 mit FN 41; dále *E. Wagner*, Gesetzliche Unterlassungsansprüche im Zivilrecht (2006) 210 a násl. a k diskusi v tomto kontextu *Pöttker*, Klimahaftungsrecht 98 a násl. a *G. Wagner*, Klimahaftung 79 a násl.

¹⁰⁶ *Reischauer* in *Rummel* (ed.), ABGB II/2a³ (2007) § 1294 Rz 29; *Rummel* in *Rummel/Lukas* (ed.), ABGB⁴ (2014) § 859 Rz 9.

¹⁰⁷ *Koziol* ve FS Canaris I 631 (635, 639 a násl.); *ders*, Grundfragen Rz 2/7 mwN; *Spier* ve *Spier/Magnus* 5 f; srov. také *G. Wagner* v *MüKoBGB*⁸ § 823 Rz 18 („*bloßes Nichtstun*“), který ve výsledku velmi dobře dospívá k odpovědnosti pouze za „*ohrožující protiprávní jednání*“.

¹⁰⁸ *Koziol*, Grundfragen Rz 2/7; *ders* ve FS Canaris I 631 (639); srov. též *G. Wagner* in *MüKoBGB*⁸ § 823 Rz 16.

¹⁰⁹ *G. Wagner* v *MüKoBGB* § 823 Rz 18 a *Wilhelmi* (2009) požadují, aby při posuzování porušení povinnosti byly zohledněny náklady na zabránění škodě potenciálně povinné strany. *Wagner* in *MüKoBGB*⁸ § 823 Rz 18 a *Wilhelmi*, Risikoschutz durch Privatrecht (2009) 165, 252 a násl.

¹¹⁰ *G. Wagner* ve *MüKoBGB*⁸ § 823 Rz 15 a násl.; podrobně *Wilhelmi*, Risikoschutz 141 a násl., zejm. 164 a násl. a 230 a násl.; ve výsledku pravděpodobně také *Koziol*, Grundfragen Rz 2/7, 2/9; *ders* ve FS Canaris I 631 (639, 643). Obavy proti žalobě na zdržení se jednání v tomto kontextu proto vyjádřili již *Burtscher/Spitzer*, ÖJZ 2017, 945 (952); *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (174 f).

¹¹¹ BG Haag, 26. 5. 2021, C/09/571932 / HA ZA 19-379 odst. 4.4.2: „*In its interpretation of the unwritten standard of care, the court has included: [...]*“.

¹¹² č. 4.1.3.

Business and Human Rights,¹¹³ vede přes lidská práva EÚLP a občanská a politických práva paktu OSN¹¹⁴ až po obecnou „odpovědnost států a společnosti“¹¹⁵ a má vést k tomu, že společnost Shell bude muset snížit své emise CO₂ o 45 %.¹¹⁶ To se týká nejen vlastních emisí, ale také emisí dodavatelů a dokonce i koncových odběratelů, protože „koncoví uživatelé produktů vyráběných a obchodovaných skupinou Shell jsou na konci jejího hodnotového řetězce“.¹¹⁷

Ten, kdo vzájemně zváží 14 svévolně vybraných faktorů, může samozřejmě „odůvodnit všechno a nic“¹¹⁸ a tím případně jen zastírat „svobodné rozhodování“.¹¹⁹ BG Den Haag se odvolává na zásady odpovědnosti státu podle mezinárodního práva,¹²⁰ ale velkoryse ignoruje skutečnost, že Shell není státem, a stručnou větou „[p]rovozní podniky by měly respektovat lidská práva“¹²¹ zcela opomíjí tak složité otázky, jako je nepřímé působení základních práv na vztahy třetích osob.¹²² ¹²³ Místo toho je udusání obchodního modelu bez dalšího zdůvodněno tím, že „každý příspěvek ke snížení emisí CO₂ může být důležitý.“¹²⁴ Podle vzorce „Learned Handa“¹²⁵ haagský soud zvažuje mezi riziky emisí CO₂ a potenciálními náklady na jejich zábranu,¹²⁶ přičemž odpověď na sugestivní otázku není překvapivá: na jedné straně globální změna klimatu skrývá velké potenciální nebezpečí, na druhé straně by řešení bylo poměrně jednoduché – stačilo by prostě těžít méně ropy.¹²⁷

Z celospolečenského hlediska se proti tomu dá říci jen málo. Společné celosvětové úsilí o utlumení klimatické krize by bylo bezpochyby žádoucí a samozřejmě by mělo smysl podporovat méně fosilních paliv. Bylo by také rozumné méně létat;

¹¹³ č. 4.4.11. a násl., 4.4.41. f.

¹¹⁴ č. 4.4.9. f.

¹¹⁵ č. 4.4.51. f.

¹¹⁶ č. 5.3.

¹¹⁷ č. 4.4.18.

¹¹⁸ Perner/Spitzer, ÖJZ 2021, 591 (592); Die Presse z 31. 5. 2021; Piska, ecolex 2021, 805 (806).

¹¹⁹ Perner/Spitzer, Die Presse, 31. 5. 2021; podobně Wegener, NJW 2022, 425 (430).

¹²⁰ č. 4.4.51. f.

¹²¹ č. 4.4.15.

¹²² Berka/Binder/Kneihls, Grundrechte² 145 a dále; Schulev-Steindl, Drittwirkung und Fiskalgeltung, v Merten/Papier/Kucsko-Stadlmayer (eds), Handbuch der Grundrechte VII/1: Grundrechte in Österreich² (2014) 187 (bod 7 a dále).

¹²³ Krit také Wegenera, NJW 2022, 425 (430).

¹²⁴ č. 4.3.5.

¹²⁵ Spitzer/Burtscher, JETL 2017, 137 (160).

¹²⁶ č. 4.4.6 a následující: „consequences“; č. 4.4.53: „onerousness“; Rz 4.4.54.: „proportionality“.

¹²⁷ č. 4.4.4.

nicméně nikdo zatím nepřišel s nápadem, podávat žaloby na zdržení se jednání vůči rekreantům na ostrově Ibiza. Vytýkat jednání v rozporu s povinností není právě možné v agregované rovině, ale pouze s ohledem na jednotlivé konkrétní situace: Co může právní řád od jednotlivce ve specifických situacích očekávat?¹²⁸

V této souvislosti je do očí bijící, že podniky v EU mají podle směrnice o obchodování s povolenkami na emise dokonce právo vypouštět emise CO₂ v rámci emisních povolenek, které vlastní.¹²⁹ Ačkoli takové veřejnoprávní povolení nemusí nutně vést k přípustnosti jejich jednání v rámci soukromého práva, pořád tomu ale přinejmenším silně nasvědčuje.¹³⁰ Alokace certifikátů CO₂ státem vytváří oprávněné očekávání, že je bude možné používat. *J. H. Dales, jeden z původců myšlenky obchodování s emisními povolenkami, výstižně hovoří o „pollution rights“ (právech na znečišťování);*¹³¹ bylo by velmi zvláštní, kdyby soukromoprávní subjekt mohl jednoduše odebrat znečišťovateli to, co mu předtím dal subjekt veřejnoprávní.

BG Den Haag tímto ovšem dává společnosti *Shell* na vědomí, že už tak jako tak dostatečně zohlednila evropský systém pro obchodování s emisemi (ETS).¹³² Nicméně: „*The most recent emissions reduction targets in the ETS system are still not sufficient to achieve the goals agreed under the Paris Agreement*“ und *Shell „cannot rely on the indemnifying effect of the ETS system insofar as this system entails a less far-reaching reduction target“*, než povinnost snižování emisí CO₂, kterou pro společnost *Shell* individuálně navrhl soud.¹³³ Nakonec z toho vyplývá povinnost snížit emise přesně o 45 % – údajně již se zohledněním omluvného účinku držení certifikátů –, čímž okresní soud v Haagu zároveň (údajně) očistil systém pro obchodování s emisemi od právně politických nedostatků.

¹²⁸ *Burtscher/Spitzer*, ÖJZ 2017, 945 (947 a násl.); *Perner/Spitzer/Kodek*, Bürgerliches Recht⁷ 332; 344; *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (158 a násl.).

¹²⁹ Směrnice 2003/87/ES ve znění směrnice (EU) 2018/410; podrobně v kontextu zde *Burtscher/Spitzer*, ÖJZ 2017, 945 (949); *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (164 f).

¹³⁰ *Burtscher/Spitzer*, ÖJZ 2017, 945 (948 f); *Spitzer/Burtscher*, JETL 2017, 137 (162 ff); aA také *E. Wagner*, Weltklimavertrag und neue Dynamik im Klimaschutzrecht: Klimaklagen, v *Pabel* (ed.), 50 Jahre JKU (2018) 11 (31); k problému v uvedeném kontextu *Hinteregger ve Kirchengast/Schulev-Steindl/Schnedl* 197 (214 f); *Pöttker*, Klimahaftungsrecht 118 a dále; dále *Wilhelmi*, Risikoschutz 275 a zásadně *G. Wagner*, Öffentlich-rechtliche Genehmigung und zivilrechtliche Rechtswidrigkeit (1989).

¹³¹ *J. H. Dales*, Pollution, property & prices (1968) 77 a násl.

¹³² č. 4.4.44. a násl.

¹³³ č. 4.4.45. a násl.

Je při tom třeba vzít v úvahu i nebezpečí narušení hospodářské soutěže,¹³⁴ protože takovéto nároky na zdržení se jednání jsou nutně arbitrárně zaměřeny proti jednotlivým společnostem. Mezeru na trhu, kterou společnost *Shell* zanechá, ráda zaplní konkurence. Výrobu produktů škodlivých pro klima lze často přesunout do států s méně „klimaticky citlivými“ soudy. To v žádném případě neznamena, že by to byl signál pro „race to the bottom“ v oblasti klimatického práva, ale spíše se směřuje pohled na jeden strukturální problém: změna klimatu je globální hrozbou, které lze čelit pouze globálně.¹³⁵ Zda k tomu jednacím síň nizozemského okresního soudu nabídne vhodné pódium, se jeví být pochybné;¹³⁶ společnost *Shell* se každopádně nejen odvolala proti rozhodnutí soudu prvního stupně,¹³⁷ ale mezitím také přesunula své správní sídlo do Velké Británie.¹³⁸

IV. Závěr

Z výše uvedeného můžeme vyvodit závěr: Klimatické žaloby dorazily do Evropy a přišly, aby zůstaly; jejich věk právě nastal. Zatímco svůj nástup zahájily ve veřejném právu, směřují již mezitím „přímo cestou do práva soukromého“.¹³⁹ To, co může být pozitivní z hlediska pozornosti veřejnosti, však vyvolává skepsi z právního hlediska; mnozí pozorovatelé dokonce vidí kvůli výše popsanému obratu událostí ohrožení právního státu.¹⁴⁰

Při bližším pohledu je třeba rozlišovat: Každopádně v soukromém právu je „myšlenka záchrany světa prostřednictvím soudních rozhodnutí v konečném důsledku zavádějící“.¹⁴¹ Dvoustranné občanskoprávní spory nejsou vhodným

¹³⁴ *Ismer*, Klimaschutz als Rechtsproblem (2014) 349 a další; *Posner/Weisbach*, Climate Change Justice (2010) 2; *G. Wagner*, NJW 2021, 2256 (2262).

¹³⁵ Viz také *Gross* in *Kahl/Weller*, Climate Change Litigation 81 (bod 61); *Kahl/Weller*, Liability for Climate Damages – Synthesis and Future Prospects, in *Kahl/Weller* (eds), Climate Change Litigation (2021) 532 (bod 47).

¹³⁶ *Perner/Spitzer*, ÖJZ 2021, 591 (592).

¹³⁷ <https://www.shell.com/media/news-and-media-releases/2021/shell-confirms-decision-to-appeal-court-ruling-in-netherlands-climate-case.html> (od 27. 3. 2022)

¹³⁸ Společnost to zdůvodňuje strukturálními zjednodušeními, <https://www.shell.com/investors/simplified-share-structure.html> (k 27. 3. 2022); někteří pozorovatelé však vidí souvislost s klimaticky příznivou judikaturou v Nizozemsku, <https://www.qz.com/2089366/why-shell-is-moving-from-the-netherlands-to-the-uk/> (k 27. 3. 2022).

¹³⁹ *Perner/Spitzer*, ÖJZ 2021, 591 (591).

¹⁴⁰ *Wegener*, NJW 2022, 425 (431).

¹⁴¹ *Wegener*, ZUR 2019, 3 (3).

fórem pro řešení pletichářských mezigeneračních a mezistátních ekonomických a sociálně-politických otázek maření:¹⁴² *Převádění „globálního rizika na deliktní povinnost péče ze strany jednotlivých vnitrostátních provozovatelů zdrojů emisí se nezdá být možné ani vhodné“*.¹⁴³

Jednotlivé společnosti nemohou nést odpovědnost za nečinnost politiků a životní styl celé společnosti. Právem se od evropských soudců vyžaduje podobný princip soudního omezení (judicial self-restraint) jako od jejich amerických kolegů;¹⁴⁴ senzací vzbuzující rozhodnutí ve věci *Shell* okresního soudu v Haagu proto není vhodné jako vzor pro občanská soudní řízení v jiných zemích.

Jiná je ale výchozí situace ve veřejném právu, a proto by se klimatické usnesení BVerfG a rozhodnutí ve věci *Shell* nemělo házet do jednoho pytle.¹⁴⁵ Na rozdíl od soukromých společností je stát tím správným aktérem, který se může vypořádat s problémy spojenými s transformací na společnost bez CO₂; a kde nejednají politici, tam zasáhnou soudy.¹⁴⁶

I zde je však třeba si uvědomit, že se tímto elementární společensko-politické otázky vyřadí z demokratického procesu. I když se tento proces často zdá být zdoluhavý a iracionální, změna klimatu patří především do parlamentů, a ne do soudních síní, pokud se chceme vyhnout „nepřímým škodám při rozdělování úkolů mezi státní moc“.¹⁴⁷ Závěr je, že ochrana klimatu je a zůstává politickou otázkou, na kterou je nutno brzy odpovědět.

¹⁴² G. Wagner, Klimahaftung 114; zdrženlivě též Kahl/Weller in Kahl/Weller 532 (bod 55): „primarily a task of international law and public law and there, above all, legislature“.

¹⁴³ G. Wagner ve M_üKoBGB⁸ § 823 Rz 1055.

¹⁴⁴ Perner/Spitzer, ÖJZ 2021, 591 (592); dies, Die Presse z 31. 5. 2021; G. Wagner, Klimahaftung 111 ff; ders, NJW 2021, 2256 (2262 f).

¹⁴⁵ Viz také rozlišení u *Grosse v Kahl/Weller*, Climate Change Litigation 81 (bod 54 f), který označuje otázku dělby moci v klimatických žalobách obecně za „ultimate problem“ (č. 52).

¹⁴⁶ Franzius, Prävention durch Verwaltungsrecht: Klimaschutz, ve Walter (ed.), Machtverschiebungen (2022) 383 (423 a násl.); srov. též Rodi/Kalis, KlimR 2022, 5 (10).

¹⁴⁷ G. Wagner, NJW 2021, 2256 (2263); kriticky též Meßerschmidt, ÖZW 2021, 109 (109) a Wegener, ZUR 2019, 3 (10 a násl.); ke střídmému přínosu soudnictví jako inicitátorovi Franzius ve Walter, Machtverschiebungen 383 (426 a násl., 430 f).